

Prieskum o vnímaní Programu revitalizácie krajiny z rokov 2010-2012

Program revitalizácie krajiny

Do programu revitalizácie v období od októbra 2010 do marca 2012 bolo zapojených 488 obcí a miest. Prostredníctvom zákona o službách zamestnanosti program vytvoril okolo 7.700 sezónnych pracovných miest pre dlhodobo nezamestnaných (prevažne na 6 mesiacov). Vytvorili okolo 100 tisíc rôznych vodozádržných prvkov v poškodených úsekoch krajiny, najmä však v horných častiach jednotlivých povodí. Tento program schválila vláda na rokovaní 27. októbra 2010 pod názvom *Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí SR* (ďalej len *Program revitalizácie krajiny* alebo len *program*). Bol reakciou na opakované katastrofálne povodne v tom istom roku. Program označil zlepšenie zadržiavania dažďovej vody v krajine za hlavný nástroj na riešenie problémov ekosystémov, ale najmä zníženia rizík povodní, sucha a erózie. Proti Programu sa časom postavila časť odbornej vodohospodárskej obce. Súčasná vláda sa rozhodla v programe nepokračovať. Prínosy a nedostatky programu však reálne vyhodnotené neboli.

Prieskum NPOA

Nadácia na podporu občianskych aktivít (NPOA) vykonáva činnosť od roku 1993. Za dvadsať rokov existencie podporila viac ako 1800 projektov z prostriedkov PHARE, Slovak Aid a Nórskeho finančného mechanizmu, medzi nimi viacero projektov inštitúcií, ktoré zaujali voči Programu revitalizácie navzájom protichodné postoje. NPOA v snahe zhodnotiť prínos programu očami tých, ktorým mal pomôcť, zaslala 13.12.2012 starostom obcí zapojených do projektu dotazník. Otázky v dotazníku reflektovali postoje oboch názorových strán. Cieľom NPOA bolo získať informácie pre rozhodovanie o podpore iniciatív zameraných na podobne orientované projekty - obnovovať krajinu a nachádzať riešenia nezamestnanosti na miestnej úrovni rýchlym a jednoduchým spôsobom. Do 20.3.2013 sa organizátorom vrátilo 218 vyplnených dotazníkov (45%).

Detailnejší prehľad o prieskume a jeho výsledkoch nájdete aj na webstránke: www.npoa.sk.

Záver prieskumu

2 roky po spustení programu je možné skonštatovať nasledovné:

1. **Viac ako tri štvrtiny starostov považuje Program revitalizácie krajiny v rokoch 2010-2012 za správny prístup** z hľadiska protipovodňovej prevencie, protieróznej ochrany, ako aj prevencie proti suchu.
2. **Väčšina starostov (70 %) považuje Program revitalizácie krajiny za užitočný a prítlačivý spôsob zamestnávania nezamestnaných.**
- 3/ **Väčšina starostov (89 %) by rada nejakou formou v revitalizácii krajiny pokračovala.**
- 4/ **V podpore programu sa starostovia zhodujú bez ohľadu na stranícku príslušnosť.**

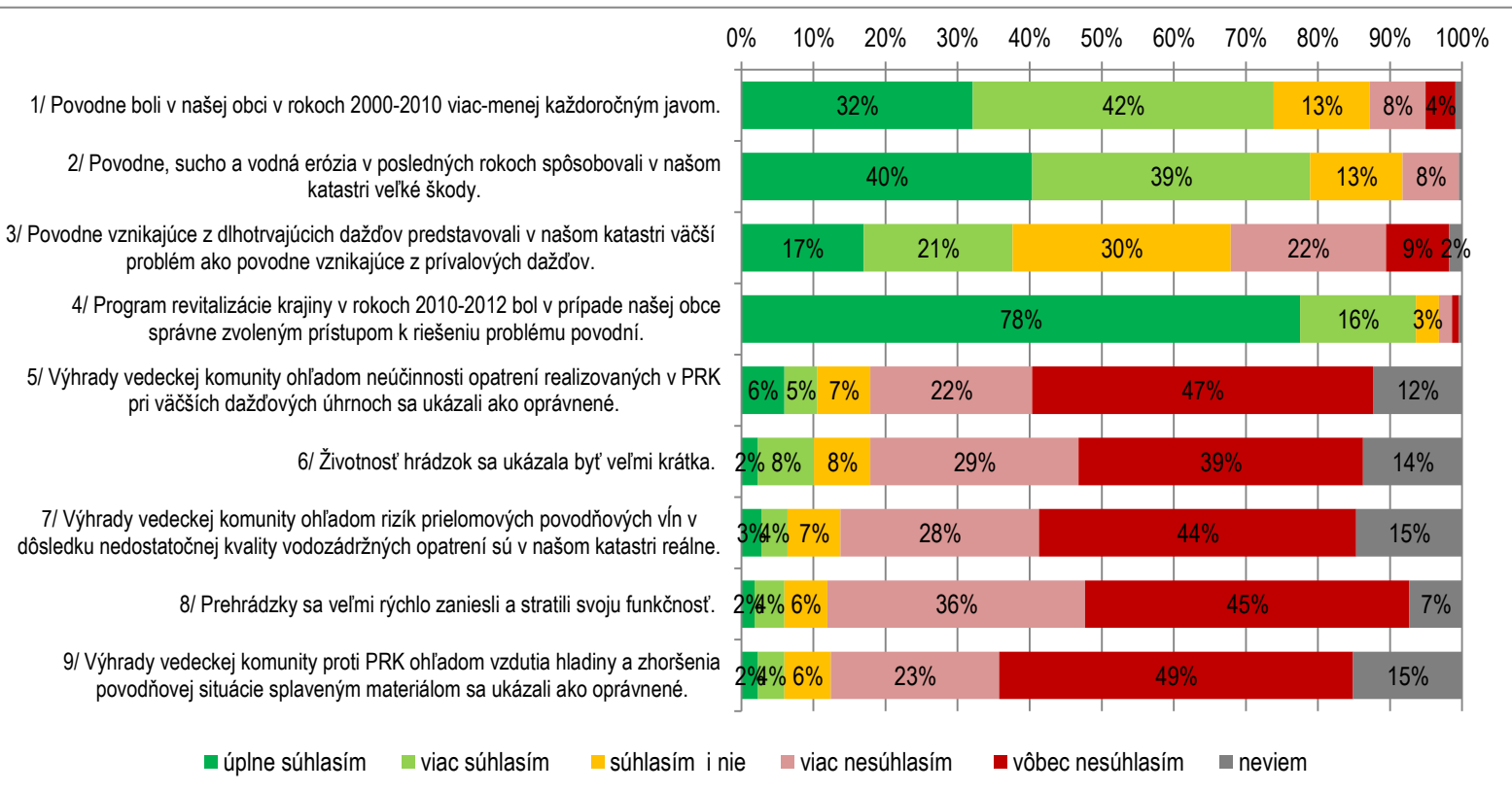
NPOA preto v najbližšom období podporí otvorenú diskusiu o opatreniach na revitalizáciu krajiny. V spolupráci s Centrom pre rozvoj verejnej správy (CRVS), MVO Ľudia a voda a samosprávami uskutoční sériu podujatí, ktorých cieľom bude identifikovať možné spôsoby, ako na program obnovy krajiny pracovať pre nezamestnaných nadviazať.

Stručné vyhodnotenie

Odpovede starostov potvrdzujú, že program bol vykonávaný v obciach s vysokou frekvenciou povodní (Otázka č.1). V týchto obciach povodne, vodná erózia a sucho spôsobovali značné škody (Otázka č.2). Starostovia prisudzovali približne rovnakú hrozbu zo strany prívalových a dlhotrvajúcich dažďov (Otázka č.3), čím nepotvrdili bagatelizovanie prívalových dažďov zo strany kritikov Programu revitalizácie krajiny¹. Prognózy hovoria o zvyšovaní frekvencie súch a *prívalových* povodní v ďalších desaťročiach. Bez ohľadu na typ odpovede na predchádzajúcu otázku, väčšina (94 %) respondentov označila opatrenia vykonávané v rámci programu za správne zvolený prístup k riešeniu povodní v ich obci (Otázka č.4).

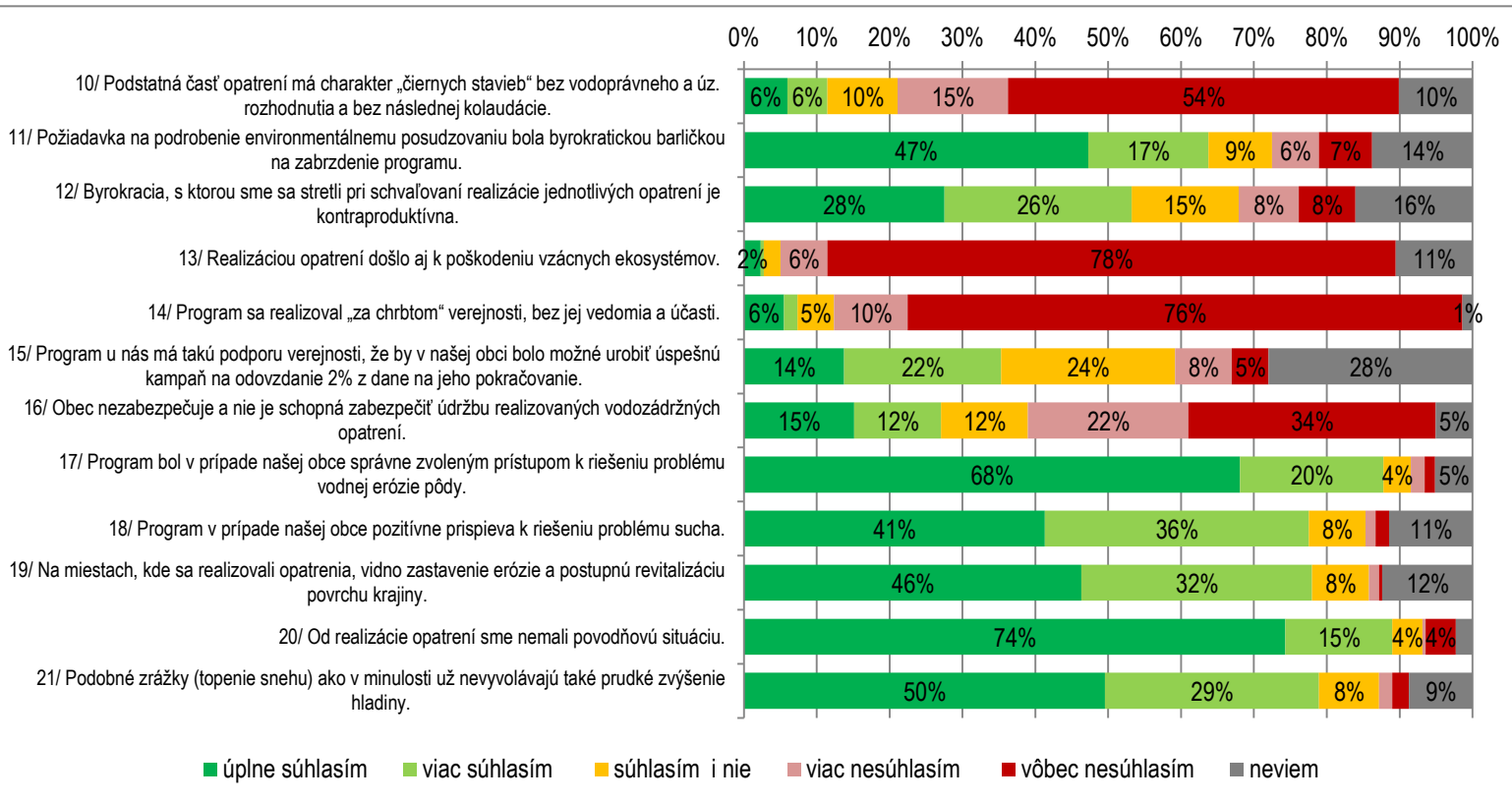
Výhrady vedeckej komunity ohľadom neúčinnosti opatrení pri väčších dažďových úhrnoch starostovia považujú za neoprávnené (Otázka č.5). Výsledky zoslabuje skutočnosť, že hodnotené obdobie bolo chudobné na zrážky. Napriek nízkemu ročnému úhrnu zrážok sa však i v tomto suchom období intenzívne dažde vyskytovali. Nesúhlas starostov zaiste neznamená ich vieru v absolútnu ochranu prehrádzkami pred akýmkoľvek zrážkami. Veľká prevaha respondentov nepotvrdila ani ďalšie námietky vedeckej komunity ohľadom veľmi krátkej životnosti prehrádzok (Otázka č.6), ktorú odborná komunita predpovedala do prvého väčšieho dažďa. Niet pochýb o tom, že niektoré z desaťtisícok postavených prehrádzok spadli. Odpovede starostov však vôbec nesvedčia o tom, že ide o významné percento.

Starostovia nepotvrdili ani námietky rizík prielomových povodňových vln v dôsledku nedostatočnej kvality vodozádržných opatrení (Otázka č.7). Odmietavé odpovede si možno vysvetliť ako ich reakciu na to, že väčšinou sa jedná o veľké množstvo drobných opatrení, a teda i prípadné zlyhanie jedného z nich obec neohrozuje. Starostovia nepotvrdili rýchlu stratu funkčnosti prehrádzok v dôsledku zanesenia (Otázka č.8) a zhoršenia povodňovej situácie vplyvom vzdutia spôsobeného splaveným materiálom zachyteným na prehrádzkach (Otázka č.9). Nebezpečné vzdutie hladiny nastáva upchatím priepustov práve pri *absencii* prehrádzok na toku nad nimi. Zanášanie prehrádzok neznamená zlyhanie. Zabraňuje zanášaniam nádrží vodných elektrární a usadené nánosy možno ťažiť. Ak zostanú na mieste, naplnením prehrádzok splaveninami vznikne menší pozdĺžny sklon dna potoka a menšia unášacia sila. Mierne váhanie vyvolala námietka, že obec nezabezpečuje a nie je schopná zabezpečiť údržbu realizovaných vodozádržných opatrení (Otázka č.16). Menšia jednoznačnosť dáva tušiť určitú neistotu, ktorá pravdepodobne pramení z podfinancovania obcí. Zamestnávanie nezamestnaných je podľa niektorých starostov možným riešením údržby vodozádržných opatrení.

¹ Vid' napr. argumenty kritikov programu z akademického prostredia, Výskumného ústavu vodného hospodárstva, Ústavu hydrologie SAV a ďalších organizácií v článku Konceptia a realizácia Programu revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí SR, *Vodohospodársky spravodajca 3-4, 2012*

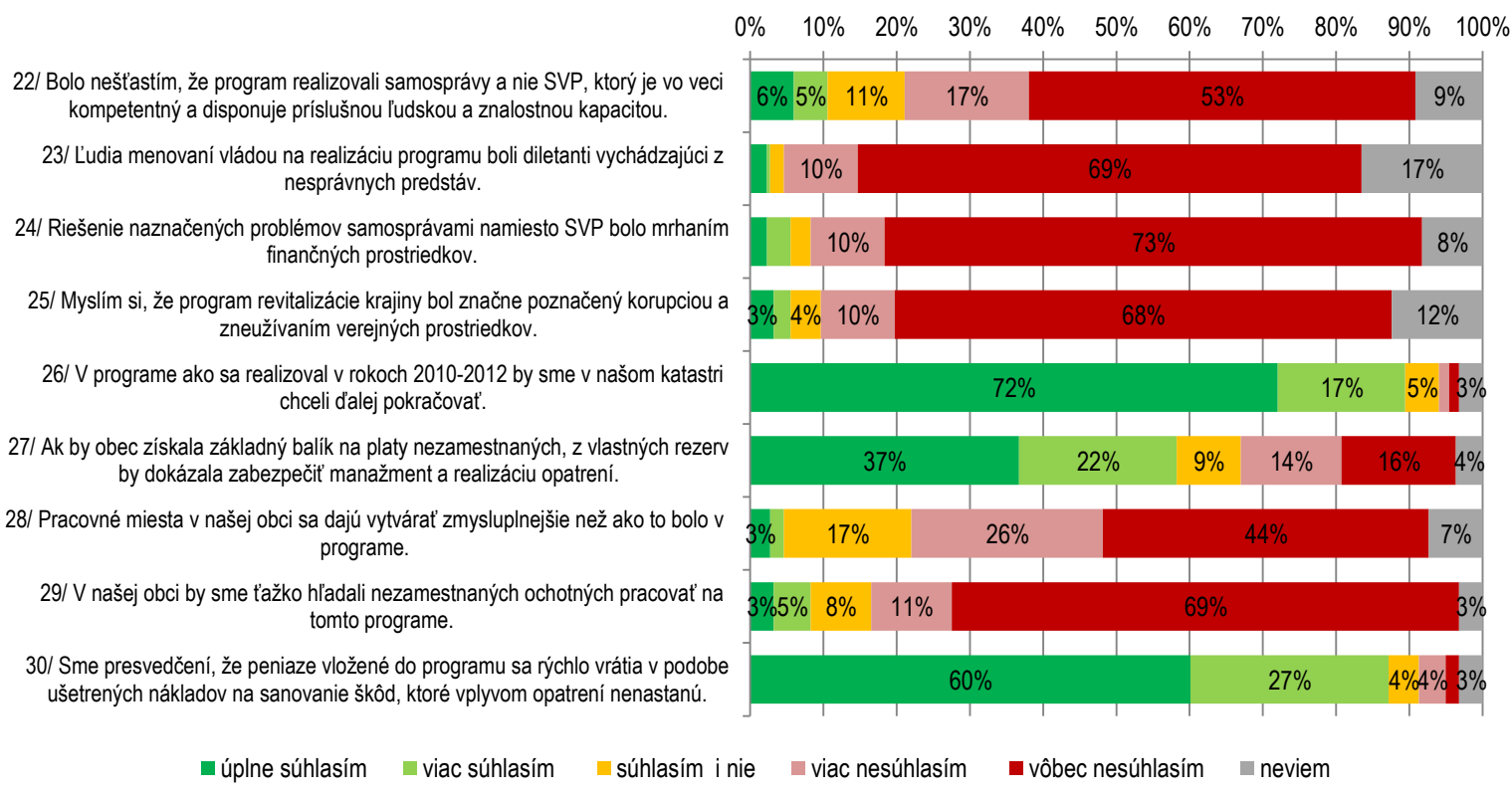
Iný typ námietok proti opatreniam v rámci programu smeroval k ich vykonávaniu bez vodoprávneho/územného rozhodnutia a bez následnej kolaudácie. Väčšina starostov takéto obvinenia odmieta (Otázka č.10). Obce vo veľkej väčšine prípadov postupovali v duchu legislatívy. Počas 1. realizačného projektu, kedy sa opatrenia vykonávali pod dojomom hroziacich povodní, sa povolenia získavali často dodatočne, čo v takýchto prípadoch pripúšťa i stavebný zákon. Konanie na stavebnom úrade bolo počas 2. realizačného projektu podmienkou udelenia finančných prostriedkov z Úradu vlády. Počet obcí, od ktorých orgán štátnej vodnej správy (obvodný úrad životného prostredia) vyžadoval obstaranie povolenia na uskutočnenie vodnej stavby, bol pomerne nízky. Príslušné úrady sa oveľa častejšie k predloženej projektovej dokumentácii vyjadrovali, že revitalizačné opatrenia nepodliehajú dikcii príslušných zákonov. O byrokratických intrigách proti Programu revitalizácie v čase jeho fungovania je presvedčená väčšina respondentov (Otázka č.11), ktorí v mnohých prípadoch tiež mali negatívne skúsenosti s kontraproduktívnou administratívou pri schvaľovaní realizácie jednotlivých opatrení programu (Otázka č.12). Respondenti jednoznačne odmietli náznaky kritikov programu, že realizáciou opatrení dochádzalo k poškodeniu vzácnych ekosystémov (Otázka č.13), rovnako ako obvinenie, že PRK sa realizoval „za chrbtom“ verejnosti, bez jej vedomia a účasti (Otázka č.14). Pripomeňme, že začiatkom roku 2012 zástancovia 3. realizačného projektu (v reakcii na iniciatívu odporcov za jeho zrušenie) behom piatich dní poľahky vyzbierali na jeho podporu podpisy 6619 občanov. Podporu potvrdzuje i relatívne vysoký počet starostov, ktorí sa domnievajú, že v ich obci by bolo možné urobiť úspešnú kampaň na odovzdanie 2% z dane na pokračovanie podobne zameraných aktivít (Otázka č.15).

Jednoznačná väčšina (86%) respondentov označila revitalizačné opatrenia vykonávané v rámci programu za správne zvolený prístup i k riešeniu problému vodnej erózie pôdy (Otázka č.17) a k riešeniu problému sucha (Otázka č.18). Vybudované vodozádržné opatrenia podľa nich postupne uvoľňovali vodu v čase sucha. „Prehrádzky,“ podľa ktorých si ľudia pamätajú program, tvorili len menšiu časť opatrení. Väčšinu tvoria opatrenia na zníženie povrchového odtoku mimo tokov: rozrušovanie nepotrebných ciest a zväznic; odrážky na lesných a poľných cestách; prehrádzky v suchých roklinách, vsakovacie plochy a pásy a ďalšie opatrenia. Väčšina starostov pozoruje zastavenie erózie a postupnú revitalizáciu povrchu krajiny na miestach, kde sa tieto realizovali (Otázka č.19). Väčšina obcí (89 %) od realizácie opatrení nemala povodňovú situáciu (Otázka č.20). Podobné zrážky (prípadne topenie snehu) ako v minulosti už nevyvolávajú také prudké zvýšenie hladiny (Otázka č.21 – 79%).

Respondenti prejavili mimoriadne nízke očakávanie riešenia zo strany Slovenského vodohospodárskeho podniku, š.p. (Otázka č.22). Viacerí sa vyjadrili, že SVP (prípadne Lesy SR) majú svoje úlohy v správe vodných tokov, avšak na revitalizačné opatrenia na 60.000 km tokov (a na plochách povodí mimo nich) nemajú

kapacitu a to ani v prípade, že by mali dostatok financií. V kontraste s nízkou mienkou o námietkach „odborníkov,“ starostovia majú vysokú mienku o názoroch ľudí stojacich v pozadí Programu revitalizácie, ktorých kritici nazývajú „diletantmi“ (Otázka č.23). Jedná sa o názory na odvodňovanie krajiny vplyvom jej poškodenia, nie nutne o všetky názory týmito ľuďmi prezentované. Starostovia odmietajú, že opatrenia boli mrhaním finančných prostriedkov (Otázka č.24). Opatrenia v programe sú rádovo lacnejšie v porovnaní s riešeniami aplikovanými SVP, š.p. Pre porovnanie: vládný Vestník č. 1/2013 z 2.1.2013 vyhlasuje súťaž na vykonanie protipovodňových opatrení v 10 obciach v hodnote 30 miliónov Eur. Za podobnú sumu bolo v Programe revitalizácie ošetrených okolo 350 obcí. Starostovia odmietajú, že lacný, decentralizovaný a transparentne pridelovaný program revitalizácie bol poznačený korupciou (Otázka č.25). Väčšina starostov (89%) si želá ďalej pokračovať v programe revitalizácie krajiny a zadržiavania vody (Otázka č.26). Väčšina si myslí, že ak by získala príspevok, resp. zdroj na platy pre nezamestnaných, dokázala by zabezpečiť manažment a realizáciu revitalizačných opatrení z vlastných rezerv (Otázka č.27). Zamestnávanie nezamestnaných týmto spôsobom je pre obce i pre samotných nezamestnaných atraktívne (Otázky č.28 a 29). Peniaze vložené do projektu sa podľa starostov rýchlo vrátia v podobe ušetrených nákladov na sanáciu škôd, ktoré vplyvom opatrení nenastanú (Otázka č.30).

NPOA mimo dotazníka vyhodnotila stranícku príslušnosť starostov obcí, ktorí na dotazník odpovedali. Zloženie koreluje s výsledkami komunálnych volieb 2010 a s pridelovaním projektov Programu revitalizácie krajiny (Grafy a, b, c). To svedčí o podpore programu zo strany starostov bez ohľadu na stranícku príslušnosť.

